

OPRACOWANIA PATRYSTYCZNE Z XIX WIEKU NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM WE WROCŁAWIU

W Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu zachowało się pięć rękopisów o tematyce patrystycznej, które zostały opracowane przez studentów Wydziału Teologicznego w XIX w. jako "prace konkursowe" /Preisarbeit, Preisausgabe/: jedna z nich zaginęła podczas drugiej wojny światowej, a pozostałe cztery dotyczą przede wszystkim eklezjologii.

Historią Kościoła na Wydziale Teologicznym we Wrocławiu zajmowali się w XIX w. i w 1. poł. XX w.¹ następujący profesorowie: ks. Marcin Pełka w latach 1811-1823, ks. Karol Ignacy Herber 1814-1831, ks. Józef Ignacy Ritter 1830-1856, ks. Józef Hubert Reinkens 1857-1870, ks. Hugo Laemmer 1873-1897, ks. Max Sdralek 1896-1913, ks. August Nürnberger 1901-1910, ks. Józef Wittig 1911-1925, ks. Franciszek Ksawery Seppelt 1915-1945, ks. Franciszek Józef Dölger 1926-1929, ks. Bertold Altaner 1929-1933, ks. Feliks Haase 1924-1945¹. Niektórzy z nich interesowali się też patrologią.

We wrocławskim środowisku uniwersyteckim już na przełomie XVIII i XIX w. rozwinął dość ożywioną i bogatą patrystyczną działalność naukową ks. Marcin Pełka, który wykładał ponadto historię kościoła i prawo oraz szereg innych przedmiotów, jak język polski, literaturę, encyklopedię teologiczną i teologię dogmatyczną. Był on synem wsi śląskiej i znał dobrze język polski. Urodził się 4 listopada 1757 r. w Broźcu koło Prudnika jako syn Jerzego i Mariany. Nauki gimnazjalne pobierał w Głubczycach, skąd w 1775 r. udał się na Uniwersytet Wrocławski, następnie do Wiednia i ponownie do Wrocławia. Święcenia kapłańskie otrzymał 22 grudnia 1781 r., do-

---

1 E. Kleinsidam, Die katholisch-theologische Fakultät der Universität Breslau 1811-1945, Köln 1961, 22-23.

ktorat z teologii 30 sierpnia 1782 r., a stanowisko profesora filozofii na Uniwersytecie Wrocławskim w 1786 r. Katedrę profesorską opuścił dopiero w 1823 r., kiedy obdarzono go godnością prałata - scholastyka. Podczas wykładów patrologii trzymał się podręcznika Stefana Wiesta, "Institutiones Patrologiae in usum academicum" /Ingolstadt 1795/, którego sposób wyłożenia materiału i zasady dydaktyczne miały być "quam maxime utiles"². Zmarł 5 czerwca 1828 r. Już Wilhelm von Humbolt, autor projektu organizacji Uniwersytetu w Berlinie, mawiał w 1811 r., że decydującym czynnikiem przy każdej reformie uniwersyteckiej jest znalezienie właściwych profesorów. Przekonanie to rzutowało również niewątpliwie na Wydział Teologiczny we Wrocławiu. Schyłek bowiem XIX w., dzięki wysiłkom księdza kardynała Jerzego Koppa, przyniósł znaczne odmłodzenie i odnowienie Wydziału Teologicznego w tym mieście, gdzie pojawiły się nowe siły także na odcinku patrologii.

Należał do nich najpierw ks. Józef W i t t i g. Urodzony w Słupcu koło Nowej Rudy 22 sierpnia 1879 r., habilitowany 3 listopada 1909 r. z historii Kościoła starożytnego, wykładał na Wydziale historię sztuki i patrologię. Późniejsze drogi jego życia nieco się powikłały, ale zostały zakończone szczęśliwą konwersją. Zmarł 22 sierpnia 1949 r. w Góhrde w rejonie Lüneburga³.

Sławę czołowego patrologa o rozgłosie europejskim zdobył we Wrocławiu ks. Bertold A l t a n e r, urodzony na Górze św. Anny 10 września 1885 r., habilitowany 24 października 1919 r. z historii średniowiecznej i nowożytnej, przyjął w 1925 r. wykłady po ks. Józefie Wittigu, stając się od 1929 r. zwyczajnym profesorem historii Kościoła i patrologii na Wydziale. Tutaj przerobił on naj-

-
- 2 Por. W. Urban, Ks. Marcin Pełka - śląski kanonista /1757-1828/, PK 14/1971/ 325-329; Leopold hr. Sedlnicki książę-biskup wrocławski /1836-1840/ na tle dziejów Kościoła na Śląsku w pierwszej połowie XIX w., Warszawa 1955, 40; F. Haase, Festschrift zur Hundertjahrfeier der Universität Breslau. Die Schriftstellerische Tätigkeit der Breslauer Theologischen Fakultäten von 1811 bis 1911, Breslau 1911 87-88; E. Kleineidam, Die katholisch-theologische Fakultät der Universität Breslau 1811-1945, 22-23.
- 3 A. Marcol, Józef Wittig 1879-1949. Spojrzenie po trzydziestu latach, "Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 7/1979/ 295-318; W. Urban, W sprawie konwersji ks. Józefa Wittiga, HD 33/1964/ 107-112.

pierw "Patrologię" G.Rauschena, którą wydał w 1931 r. w 10 i 11 edycji, a następnie w 1931 r. opublikował "Patrologię" we własnym opracowaniu. Wkrótce jednak, bo już w 1933 r. utracił swą uniwersytecką katedrę z powodu przynależności do Ligi pokoju katolików niemieckich. Rozpoczął wówczas pracę jako wikariusz przy katedrze wrocławskiej. Wobec zbliżającego się oblężenia Wrocławia w 1945 r. opuścił to miasto i od 14 listopada 1945 r. został zwyczajnym profesorem patrologii i liturgiki na Uniwersytecie w Würzburgu. Był to niewątpliwie najwybitniejszy patrolog wrocławskiego Fakultetu Teologicznego o światowym rozgłosie⁴.

Wspomniane wyżej konkursowe opracowania patrystyczne z XIX w. na Wydziale, pochodzą z różnych lat.

Jako pierwszą należy wymienić rozprawę pt. "An in Ecclesia Christi unitas absque centro unitatis servari possit et num aliud unitatis centrum designare liceat praeter Romanum Pontificem, legitimum beati Petri Apostolorum principis successorem"? Praca pisana w języku łacińskim, liczy 113 stron oraz posiada uwagę: "Preisarbeit der Theologischen Fakultät in Breslau 1820". Do zbiorów Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu przekazała ją w 1924 r. ks. profesor Bertold Altaner, gdzie w dziale rękopisów została wpisana pod sygnaturą 403. Jej autor roztrząsa problem "de unitate Ecclesiae" i "de statuto unitatis centro", stwierdzając we wniosku, że "Romanus pontifex est legitimus beati Petri successor" oraz "Romanae cathedrae primatus ab ecclesia catholica semper agnitus fuit". Zakończenie pracy pełne jest triumfalnej wizji o Kościele: "Quae omnia quum fluxa vanaque sint - Petra Petri sola immortalis! Longa ruebant saecula, ruentque placide, dummodo - se ipsam cognoscere et non esse velit, nisi centrum unitatis, lumen orbis, vinculum charitatis! Quae utinam semper futura sit, precamur - moxque iterum erit: unus grex et pastor unus!

Następna praca konkursowa o sygnaturze 407, pisana w 1840 r. również w języku łacińskim, liczy 436 stron i nosi tytuł: "De Essentiarum et Therapeutarum origine et doctrina". Rozwija ona tematykę z zakresu historii sekt. Eseneicy, powstali na początku II w. przed Chrystusem jako "reakcja przeciwko postępującej hellenizacji Ży-

---

4 E.Kleinoïdam, dz.cyt. 125: "führender Patrologe von Weltrup".

dów palestyńskich", tworzyli zdaniem autora grupę zamkniętą, odznaczającą się surowym i ascetycznym charakterem, żyjącą ze wspólnej pracy i majątku oraz w dozgonnym bezżeństwie. Podzielali oni przekonania monoteistyczne⁵. Autor rozwija między innymi w swej pracy zdanie Owidiusza: "Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas".

Dalsze dwie rozprawy dotyczą eklezjologii i hierarchii u św. Cypriana.

Autorem pierwszej noszącej sygnaturę 570 oraz liczącej 22 karty napisanej w 1841 r. po łacinie pracy konkursowej pt. "Doctrina S.Cypriani de Sedis Romanae primatu proposita atque exposita, quaeritur: utrum controversia de haeticorum baptismo inter ipsum et Stephanum episcopum Romanum exorta, a semetipso dissidens primatum negaverit nec ne?" jest J.Hellmann, "Seminarii theologiae catholicae socius". Owoc swoich poszukiwań wyraził we wniosku: "Quamvis Cyprianus, controversia de haeticorum baptismo inter ipsum et episcopum Romanum exorta, animi ardore abreptus acerbe graviterque Stephanum perstringeret, tamen primatum ipsum ei nequaquam abiudicavit, sed id solum vituperavit, quod illa potestate sibi una cum primatu data, abusus esset".

Druga zaś rozprawa o sygnaturze 408, napisana również po łacinie w 1872 r. o objętości 186 stron, nosi tytuł: "S.Cypriani doctrina de catholicae ecclesiae unitate ita explicetur, ut appareat primo, qualem huius unitatis naturam doceat, deinde quatenus de hac ipsa cum suae aetatis scriptoribus ecclesiasticis consentiat". Jej autor rozpoczyna swe wywody od motta: "Corde credimus et ore confitemur unam ecclesiam non haeticorum, sed sanctam Romanam catholicam et apostolicam, extra quam neminem salvari" a kończy je wnioskiem ogólnym /s. 186/, że Kościół święty przez "adversarios non praevalituros esse - pro certo sperare possimus". Historię Kościoła wykładał wówczas na Wydziale Teologicznym ks. Józef Hubert Reinkens /1857-1870/⁶.

-
- 5 B.Kumor, Historia Kościoła, cz.1: Starożytność chrześcijańska, Lublin 1973, 14; J.Umiński, Historia Kościoła, Opole 1959, I, 31.
- 6 E.Kleineidam, dz.cyt. 168; Schomatismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur - Bezirks für das Jahr 1867, s.18.

Do zaginionych wreszcie w 1945 r. prac konkursowych należy rozprawa pisana w 1867 r. pt. "Carpocratianae sectae historia ita exponatur, ut quae sit differentia inter ipsius doctrinam de omnium bonorum communitate et illam Christianorum vitae ac victus communionem, quae Apostolorum aetate floruit, intelligatur".

Ks. Bp Wincenty Urban - Wrocław

DISSERTATIONES PATRISTICAE IN FACULTATE THEOLOGICA UNIVERSITATIS
VRATISLAVIENSIS SAECULO XIX CONSCRIPTAE
/Summarium/

Hoc in articulo descriptae sunt quinque dissertationes studentium theologiae de rebus patristicis, praesertim S.Cypriani, in Universitate Vratislaviensi uti "opera praemii" saeculo XIX compositae.